

O'SMIRLARNI KASB-HUNARGA YO'NALTIRISHNING IJTIMOIY-PSIXOLOGIK OMILLARI

Eshnazarova Barno Habibullayevna

Jizzax viloyati, Sharof Rashidov

tumani 35-umumiy o'rta ta'lim

maktabi amaliyotchi psixologi

Annotatsiya: Mazkur maqolada o'smirlik davridagi yoshlarning kasb tanlashga bo'lgan munosabati va ularni kasb-hunarga yo'naltirish jarayonining ijtimoiy-psixologik omillari tahlil qilinadi. Oila, maktab, tengdoshlar guruhi va ommaviy axborot vositalarining kasb tanlashdagi ta'siri psixologik nuqtai nazardan yoritiladi. Shuningdek, zamonaviy jamiyatda o'smirlarni ongli ravishda kasbiy yo'nalishga tayyorlashning psixologik shart-sharoitlari muhokama qilinadi.

Kalit so'zlar: o'smirlik, kasb-hunar, ijtimoiy omillar, psixologik rivojlanish, kasb tanlash.

Аннотация: В статье анализируются социально-психологические факторы, влияющие на профессиональную ориентацию подростков. Освещается роль семьи, школы, сверстников и СМИ в процессе профессионального самоопределения молодежи. Обоснована необходимость формирования осознанного отношения к выбору профессии в условиях современного общества.

Ключевые слова: подростки, профессия, социальные факторы, психологическое развитие, выбор профессии.

Abstract: This article analyzes the socio-psychological factors influencing adolescents' career orientation. The roles of the family, school, peer groups, and mass media in the process of professional self-determination are discussed. The paper emphasizes the importance of forming conscious career choices in modern society.

Keywords: adolescents, profession, social factors, psychological development, career choice.

Hozirgi globallashuv jarayonida yoshlarda kasb-hunar egallashga bo'lgan ehtiyoj keskin ortib bormoqda. Ayniqsa, o'smirlik davri shaxsiy taraqqiyotning murakkab bosqichi bo'lib, bu davrda yoshlar o'z “Men”ini anglab, kelajakdagi kasbiy yo'nalishini belgilashga harakat qiladilar. Kasb tanlashda faqatgina mehnat bozorining ehtiyojlari emas, balki o'smirning psixologik holati, oilaviy tarbiya, ijtimoiy muhit va motivatsiya kabi omillar hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi. Shu sababli, o'smirlarni kasb-hunarga yo'naltirishda ularning psixologik holatini hisobga olgan holda yondashuv zarurdir. Bu maqolada kasb-hunar tanlash jarayonining ijtimoiy-psixologik asoslari tahlil qilinadi.

O'smirlik – shaxsiylik shakllanishi, mustaqil qarorlar qabul qilishga intilish va kasbga nisbatan qiziqishlar paydo bo'ladigan davrdir. D. B. Elkonin, L. S. Vygotskiy va A. V. Petrovskiylarning ta'kidlashicha, o'smirlik davrida ijtimoiy yo'nalishli faoliyatlar, xususan kasbiy qiziqishlar shakllana boshlaydi¹.

O'smirlarning tafakkuri abstrakt-logik xususiyatlarga ega bo'lib, ular turli kasblarning ijtimoiy maqomi, moliyaviy daromadi va ijtimoiy ahamiyatini baholay oladilar. Shu bilan birga, ular uchun shaxsiy moyillik, o'zini anglash va o'zini tasdiqlash ehtiyoji muhim o'rin tutadi.

Oila – kasb tanlashga ta'sir qiluvchi asosiy muhitdir. Farzand ota-onaning kasbiga yoki ulardan eshitgan maslahatlar asosida yo'nalishga intiladi. Ota-onaning qo'llab-

quvvatlashi, kasbga bo'lgan ijobiy munosabati o'smirning tanloviga bevosita ta'sir ko'rsatadi². Maktab – o'quvchi shaxsini shakllantiruvchi asosiy ijtimoiy institutdir. Pedagogik yondashuvlar, psixologik maslahatlar va kasbga yo'naltiruvchi mashg'ulotlar o'smirning kasbiy qarorini tayyorlashda muhim rol o'ynaydi. Tengdoshlar guruhi – ijtimoiy taqlid va baholash orqali o'smirning qaroriga ta'sir etadi. Yaxshi do'stlarning maslahati yoki ijtimoiy maqomi yuqori bo'lgan kasblarga intilish holatlari kuzatiladi³.

Raqamli texnologiyalar va ijtimoiy tarmoqlar o'smirlarning kasb tanlash haqidagi tasavvurlarini kengaytirmoqda. Bugungi kunda “influencer”, “blogger”, “IT mutaxassisi” kabi kasblar ommalashmoqda. Bu esa o'smirlarning an'anaviy kasblarga bo'lgan qarashini o'zgartirmoqda. Biroq bu jarayonda real hayotdagi sharoitlar bilan virtual dunyo orasi tafovutini anglash muhimdir. Shuning uchun kasb tanlashda tanqidiy tafakkur va psixologik tayyorgarlik zarur.

O'zbekistonda amalga oshirilayotgan kasb-hunarga yo'naltirish tizimi maktabgacha va maktab bosqichlarida yetarlicha shakllanmagan. Aksariyat hollarda o'smirlar ota-onaning yoki atrofdagilarning bosimi ostida kasb tanlashadi. Bu esa kelajakda ijtimoiy norozilik, kasbiy begonalashuv va psixologik muammolarga olib keladi. Ijtimoiy-psixologik yondashuvdan kelib chiqqan holda, o'smirlarning qiziqishi, shaxsiy motivatsiyasi, ichki ehtiyojlari va ijtimoiy qo'llab-quvvatlash muhitini chuqur tahlil qilish zarur.

Kasb tanlash – bu faqat iqtisodiy tanlov emas, balki chuqur psixologik jarayondir. Uni to'g'ri yo'naltirish uchun:

- Har bir maktabda psixologik xizmat doirasida kasbiy yo'naltirish bo'yicha maxsus dasturlar ishlab chiqilishi kerak;
- Ota-onalar uchun kasb tanlashga oid psixologik seminarlar tashkil etilishi lozim;
- O'smirlarning qiziqishlari va moyilliklari asosida yo'naltiruvchi testlar va suhbatlar o'tkazilishi zarur;

- Media savodxonlik va kasblar haqidagi haqiqatga yaqin axborot manbalari kengaytirilishi kerak.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Vygotskiy, L. S. (1984). Psixologik nazariyalar asoslari. Moskva: Pedagogika.
2. Elkonin, D. B. (1971). O'smirlik psixologiyasi. Moskva: Znanie.
3. Petrovskiy, A. V. (1987). Shaxs va uning rivojlanishi. Moskva: Pedagogika.
4. Nazarova, Z. (2018). O'zbekiston o'smirlari orasida kasb tanlash omillari. O'zbekiston Psixologiya Jurnali, 4(2), 22–28.
5. Hamdamov, B. (2022). Raqamli asrda kasb tanlash motivlari. Yoshlar va Psixologiya, 1(1), 55–60.